

III CZR 106/22

ODPIS

UCHWAŁA
składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

21 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

- Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)
- SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)
- SSN Ewa Stefańska
- SSN Krzysztof Wesołowski
- SSN Marcin Krajewski
- SSN Kamil Zaradkiewicz
- SSN Mariusz Łodko

na posiedzeniu niejawnym 21 czerwca 2023 r. w Warszawie
na skutek przedstawienia przez Rzecznika Praw Obywatelskich
zagadnienia prawnego:

"Czy gospodarstwo rolne przekazane na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (t.j. Dz. U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 z późn. zm.) następcy pozostającemu w ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej, należy do majątku wspólnego małżonków, czy do majątku odrębnego następcy na zasadzie analogii do umowy darowizny w rozumieniu art. 33 pkt 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359)?"

podjął uchwałę:

Gospodarstwo rolne przekazane na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin następcy pozostającemu w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność
Izba Cywilna
Sądu Najwyższego
Agnieszka Kuca
starszy sekretarz sądowy

UZASADNIENIE

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o podjęcie przez skład 7 sędziów Sądu Najwyższego uchwały zawierającej odpowiedź na pytanie: „Czy gospodarstwo rolne przekazane na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tekst jedn. Dz.U. z 1989 r. nr 24, poz. 133 ze zm.; dalej: „ustawa z 1982 r.”) następcy pozostającemu w ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej należy do majątku wspólnego małżonków, czy do majątku odrębnego następcy na zasadzie analogii do umowy darowizny w rozumieniu art. 33 pkt 2 k.r.o.?”.

Wnosząc o rozstrzygnięcie zagadnienia wskazanego powyżej, Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego, a także w piśmiennictwie ujawniły się rozbieżności dotyczące kwalifikacji umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy, zawartej w czasie obowiązywania ustawy z 1982 r. Zgodnie z pierwszą linią orzecniczą Sądu Najwyższego umowa przekazania jest typem umowy cywilnoprawnej, odrębnej od umowy darowizny w rozumieniu Kodeksu cywilnego, a zatem nie dotyczy jej wyłączenie z art. 33 pkt 2 k.r.o. W świetle natomiast drugiego poglądu liczne cechy wspólne, charakteryzujące zarówno umowę przekazania, jak i umowę darowizny, pozwalają stosować do niej przepisy odnoszące się do darowizn *per analogiam*.

Rzecznik opowiedział się za pierwszym z przedstawionych stanowisk. Uznał, że przyjęcie, iż gospodarstwo rolne wejdzie do majątku wspólnego małżonków, w oczywisty sposób służy dobru rodziny, pozostającej pod ochroną państwa i tworzonego przez nie prawa. Ponadto umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy stanowi integralny składnik systemu emerytalnego i rentowego rolników, a celem jej zawarcia jest przede wszystkim – niezmiennie, zarówno na gruncie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. nr 32, poz. 140; dalej: „ustawa z 1977 r.”), jak i ustawy z 1982 r. – uzyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz zapewnienie kontynuacji prowadzenia gospodarstwa rolnego, a nie dokonanie przysporzenia w majątku następcy. Rzecznik podkreślił także

istotne różnice występujące pomiędzy umową darowizny a umową przekazania zawieraną w trybie ustawy z 1982 r. Ponadto, w ocenie Rzecznika, nieodpłatność jako cecha wspólna umowy darowizny i umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy nie może mieć kluczowego znaczenia dla rozstrzygnięcia postawionego pytania, bowiem nieodpłatność nie jest wyłącznym atrybutem umowy przekazania ani nawet jej cechą dominującą, zatem na tej tylko podstawie nie sposób przyjąć, że należy stosować do niej przepisy o darowiznie, także w drodze analogii.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie, czy gospodarstwo rolne przekazane następcy na podstawie ustawy z 1982 r. wchodzi w skład majątku wspólnego, czy też stanowi majątek odrębny następcy, jest przedmiotem rozbieżnych poglądów wyrażanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Prezentowane są bowiem dwa odmienne stanowiska.

Pierwsze z nich zakłada, że na tle ustawy z 1982 r. mamy do czynienia z przeniesieniem własności gospodarstwa rolnego pod tytułem nieodpłatnym, na tyle podobnym do umowy darowizny, że do umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy należy stosować w drodze analogii przepisy Kodeksu cywilnego i innych ustaw o umowie darowizny. W ocenie składów Sądu Najwyższego prezentujących ten pogląd, ustawa z 1982 r. zbliżyła tak dalece reżim prawny umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy do umowy darowizny, że nie jest uzasadnione, by odmiennie traktować skutki tych czynności w świetle przepisów odwołujących się do darowizny. Już na tle ustawy z 1977 r. przyjmowano, że gospodarstwo rolne przekazane jednemu z małżonków na podstawie jej art. 43 ust. 1 i art. 52 ust. 1 stanowi jego majątek odrębny (art. 33 pkt 2 k.r.o.), a wchodzi do majątku wspólnego, gdy na podstawie powyższych przepisów zostało przekazane obojgu małżonkom. Kluczowe jest wyjaśnienie, czy umowa o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy w zamian za emeryturę lub rentę może być traktowana jako darowizna w rozumieniu art. 33 pkt 2 k.r.o., której przedmiot zaliczany jest do odrębnego majątku każdego z małżonków, chyba że darczyńca inaczej postanowił. Zagadnienie to – jak zważył Sąd Najwyższy – budzi poważną wątpliwość, w szczególności ze względu na sens znaczeniowy użytego

w wymienionym przepisie pojęcia darowizny i cel unormowania, który może uzasadnić dość szeroką wykładnię zakresu tego pojęcia, co też można zauważyć w praktyce orzecznictwa sądowego traktującego jako darowiznę także dokonywane przysporzenia (wyposażenia), jak również darowizny mieszane. Z życiowego punktu widzenia przedmioty uzyskane z darowizny nie są dorobkiem małżonków, gdyż dorobek, chociaż w prawnym znaczeniu majątku wspólnego (zob. art. 31 i art. 32 § 1 k.r.o.) jest pojmowany szeroko, to jednak niejednokrotnie kojarzy się z określonym osiągnięciem połączonym z wysiłkiem ekonomicznym, które z reguły nie występuje przy darowiznie. Stąd też według przyjętego uregulowania przedmioty pozyskane z darowizny, podobnie jak nabyte przez dziedziczenie i zapis, nie powiększają majątku wspólnego małżonków powstałego z dorobku, chyba że darczyńca (spadkodawca) inaczej postanowi. Czynnikiem woli darczyńcy w tym przedmiocie wyraża zasadę swobodnego jego wyboru w czynieniu szczodroliwości. W tym znaczeniu, o jakim teraz mowa, umowa o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy wykazuje cechy upodabniające ją do darowizny, gdyż, polegając na nieodpłatnym przeniesieniu prawa (posiadania), oznacza w istocie w stosunku do następcy przysporzenie majątkowe kosztem wyzbycia się przez rolnika gospodarstwa bez zastrzeżenia od „obdarowanego” wzajemnych świadczeń. Nie ma zatem dostatecznych racji, które pozwoliłyby uzasadnić pogląd, że przedmiot umowy przekazania jako dorobek jest składnikiem majątku wspólnego następcy i jego małżonka w rozumieniu przepisów o ustawowej wspólności (por. art. 31 k.r.o.). Natomiast są takie racje dla przyjęcia stanowiska przeciwnego, co nie przeczy prawnej ocenie umowy przekazania na gruncie prawa cywilnego jako umowy niemieszczącej się wśród umów wymienionych w kodeksie cywilnym (zob. np. uchwałę SN z 15 listopada 1989 r., III CZP 93/89; wyroki SN: z 24 listopada 2010 r., II CSK 274/10; z 2 grudnia 2011 r., III CSK 63/11; postanowienia SN z 18 kwietnia 2008 r., II CSK 647/07; z 30 stycznia 2009 r., II CSK 450/08).

Zgodnie natomiast z drugim stanowiskiem reprezentowanym przez Sąd Najwyższy nie może być wątpliwości, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego zawarta na podstawie ustawy z 1982 r. przez jednego z małżonków stanowi z mocy prawa źródło przysporzenia do majątku obojga małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej ustawowej. Umowa darowizny

i umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy to umowy nazwane, mające pewne cechy wspólne, ale różniące się od siebie w istotny sposób. Konstrukcja umowy o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy ewoluowała wraz z kolejnymi aktami prawnymi regulującymi system emerytalny rolników w kierunku stopniowego rozszerzenia swobody rolnika – zbywcy w kształtowaniu warunków umowy z nabywcą, ale treść wzajemnych praw i obowiązków, jakie mogły dla siebie przewidzieć strony tej umowy, decydowały o jej jeszcze wyraźniejszym zbliżeniu do umowy dożywocia. Sąd Najwyższy wskazał na wyodrębnioną ustawowo swoistość umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy, odmienną od umowy darowizny. Przyczyną jej zawarcia jest dążenie do uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego, a następstwem jest wzajemna zależność umowy i decyzji w przedmiocie tych świadczeń ubezpieczeniowych, polegająca na tym, że utrata mocy jednej z tych czynności pociąga za sobą utratę mocy także drugiej. Dochodzi do powiązania tymi czynnościami rolnika, następcy i państwa jako przyznającego świadczenia, co przemawia za tym, że umowa nie mieści się w katalogu umów uregulowanych w kodeksie cywilnym. Wspólna cecha umowy przeniesienia i umowy darowizny dotyczy wyłącznie nieodpłatności świadczenia, istotne natomiast znaczenie dla swoistości umowy przeniesienia ma to, że przekazujący zapewnia sobie świadczenia emerytalne lub rentowe ze środków państwowych, korzystanie z działki, lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarczych, a gospodarstwo przejmuje osoba zdolna do osiągnięcia lepszych efektów gospodarowania, przez co umowa spełnia cel gospodarczy i społeczny (zob. uchwałę 7 sędziów SN z 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05, OSNC 2006, nr 5, poz. 79; uchwały SN: z 16 lipca 1980 r., III CZP 44/80, OSNC 1981, nr 2-3, poz. 24; z 21 czerwca 2012 r., III CZP 29/12, OSNC 2013, nr 1, poz. 7; z 28 listopada 2012 r., III CZP 68/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 59; postanowienia SN: z 4 października 2001 r., I CKN 402/00, OSNC 2002, nr 6, poz. 79; z 22 lutego 2007 r., III CSK 344/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 12; z 6 września 2013 r., V CSK 417/12).

Należy przychylić się do drugiego z przedstawionych powyżej stanowisk.

Zgodnie z art. 50 ustawy z 1982 r., w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia

społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w 1990 r. (Dz.U. nr 14, poz. 90), która weszła w życie 13 marca 1990 r. z mocą od 1 stycznia 1990 r., gospodarstwo rolne mogło być przekazane, według wyboru rolnika, jednemu lub kilku następcom. Wcześniej, od wejścia w życie ustawy z 1982 r. regulacja miała inne brzmienie, a mianowicie, że gospodarstwo rolne mogło być przekazane jednemu następcy, a jeżeli następca pozostawał w związku małżeńskim – także obojgu małżonkom, przy czym była ona zawarta w art. 49 ust. 1 ustawy z 1982 r., a od 27 kwietnia 1989 r. – z uwagi na ogłoszenie tekstu jednolitego tej ustawy – w art. 50 ust. 1. Różnica polegała na wprowadzeniu możliwości przekazania gospodarstwa rolnego kilku następcom zamiast – jak było w pierwotnej wersji – małżonkom.

W świetle natomiast art. 59 ust. 1 ustawy z 1982 r. m.in. przekazanie gospodarstwa rolnego następcy albo innej osobie następowało w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego. Ustawa nie regulowała przy tym cywilnych skutków w zakresie przejścia własności, gdy gospodarstwo rolne zostało przekazane następcy pozostającemu w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej. Także ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 208 ze zm.) nie reguluje tej kwestii, jedynie w jej art. 119 ust. 1 wskazano, że skutki prawne umowy o nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego następcy, zawartej w myśl dotychczasowych przepisów, ustala się według tych przepisów. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 162, poz. 1691 ze zm.), nowelizująca od 20 stycznia 2005 r. przepisy działu III tytułu I Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w ust. 2 art. 5 określiła zasadę, że jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy stosunki majątkowe małżonków podlegały wspólności ustawowej, składniki majątków istniejące w tym dniu zaliczało się do majątku wspólnego albo majątków osobistych, stosownie do przepisów ustawy. Ten przepis wyraźnie zatem odesłał do zmienionych przepisów regulujących ustrój majątkowy małżonków, a więc przede wszystkim do art. 31 i 33 k.r.o.

Odwołać się w tym zakresie można zatem do art. 33 pkt 2 k.r.o., zgodnie z którym do majątku osobistego każdego z małżonków należą przedmioty

majątkowe nabyte m.in. przez darowiznę, chyba że darczyńca inaczej postanowił. Należy jednak zwrócić uwagę, że umowa przekazania gospodarstwa zawarta w trybie ustawy z 1982 r. stanowiła integralny składnik systemu emerytalnego i rentowego rolników. Celem jej zawarcia było uzyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego, z czym wiązała się wzajemna zależność umowy i decyzji w przedmiocie tych świadczeń, polegająca na tym, że utrata mocy jednej pociąga za sobą utratę mocy drugiej z tych czynności. To samo można powiedzieć o umowie regulowanej w art. 84 i n. ustawy z 1990 r.

Rozważenia zatem wymaga, czy umowa przekazania gospodarstwa rolnego zawarta w powyżej wskazanym trybie spełnia warunek podobieństwa do umowy darowizny w stopniu pozwalającym na zastosowanie *per analogiam* przepisów regulujących darowizny na rzecz osoby pozostającej w związku małżeńskim, w którym obowiązuje ustrój wspólności majątkowej małżeńskiej (tj. art. 33 pkt 2 k.r.o.).

Darowizna jest umową o przeniesienie praw majątkowych, w której świadczenie darczyńcy dokonywane jest pod tytułem darmym (*negotia lucrativa*), tj. nie łączy się z żadnym ekwiwalentnym świadczeniem ze strony osoby obdarowanej. Fakt, że umowę darowizny definiuje przede wszystkim nieodpłatność świadczenia, nie daje jednak asumptu do uznania, iż każda czynność nieodpłatna jest darowizną. Należy bowiem zwrócić uwagę chociażby na art. 889 pkt 1 k.c., zgodnie z którym nie stanowią darowizny następujące bezpłatne przysporzenia:

1) gdy zobowiązanie do bezpłatnego świadczenia wynika z umowy uregulowanej innymi przepisami kodeksu;

2) gdy kto zrzeka się prawa, którego jeszcze nie nabył albo które nabył w taki sposób, że w razie zrzeczenia się prawo jest uważane za nienabyte.

Zawarte w powołanym przepisie pojęcie „umów uregulowanych innymi przepisami kodeksu” należy rozumieć szeroko, nie ograniczając się do umów uregulowanych w Kodeksie cywilnym, ale z uwzględnieniem innych przepisów prawa (wyrok NSA z 18 czerwca 2010 r., II FSK 257/09).

Nie należy również tracić z pola widzenia, że powiązanie czynności rolnika, następcy i państwa (jako świadczeniodawcy) skutkuje tym, iż umowa przekazania

gospodarstwa następcy nie mieści się definicji umowy darowizny. W istocie wspólną cechą umowy przekazania gospodarstwa rolnego, jak i umowy darowizny jest nieodpłatność, jednakże nie jest to dominująca cecha bądź atrybut umowy przekazania gospodarstwa rolnego. Umowa ta nie była (i nie jest) zawierana *causa donandi*, gdyż przyczyną jej zawarcia było dążenie do uzyskania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, co nie pozwala na jej zakwalifikowanie jako odmiany umowy darowizny. Innymi słowy, nie chodziło w tym przypadku wyłącznie o kauzę w postaci chęci obdarowania określonej osoby, ale o jej obdarowanie w zamian za świadczenie uzyskiwane od osoby trzeciej. Nie należy bowiem pomijać istotnej różnicy pomiędzy umową darowizny a umową przekazania gospodarstwa rolnego, jaką w przypadku umowy darowizny jest wola darczyńcy bezpłatnego przysporzenia obdarowanemu kosztem swojego majątku określonej korzyści majątkowej, podczas gdy umowa nieodpłatnego przekazania gospodarstwa rolnego następcy miała (i nadal ma) na celu zapewnienie przekazującemu rolnikowi ze środków państwowych przewidzianego w ustawie zaopatrzenia na starość lub na wypadek inwalidztwa, a ponadto zapewnienie kontynuowania działalności rolniczej przez osobę młodą, dającą gwarancję należytego prowadzenia przekazanego jej, jako następcy, gospodarstwa rolnego. W ten sposób przekazanie gospodarstwa rolnego następcy na zasadach i w trybie omawianej ustawy realizowało cel socjalny, jakim jest zabezpieczenie rolnika przez przyznanie mu emerytury lub renty inwalidzkiej oraz prawa korzystania z nieruchomości, lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarskich, jak i cel gospodarczy, jakim jest przekazanie dalszego prowadzenia gospodarstwa osobie, zdolnej do stosowania właściwych metod gospodarowania i osiągnięcia należytych efektów produkcyjnych (zob. uchwałę SN z 16 lipca 1980 r., III CZP 44/80, OSNC 1981, nr 2-3, poz. 24). Dla oceny charakteru prawnego umowy darowizny nie ma natomiast znaczenia zindywidualizowany motyw dokonanego nieodpłatnie przysporzenia. W związku z tym ta istotna cecha umowy darowizny nie dotyczy umowy przekazania gospodarstwa rolnego.

Według art. 31 § 1 k.r.o. majątek wspólny obejmuje przedmioty nabyte w okresie pozostawania małżonków we wspólności majątkowej bez względu na to, czy nabywcami byli oboje, czy jeden z nich. W literaturze przedmiotu ustrój

wspólności majątkowej małżonków postrzegany jest jako służący ochronie interesu rodziny, gdyż sprzyja ustabilizowaniu jej bazy materialnej. Za takim jej rozumieniem opowiadał się też wielokrotnie Sąd Najwyższy. Przykładowo, w wyroku z 17 maja 1985 r., III CRN 119/85, Sąd ten podkreślił, że w systemie obowiązującego prawa rodzinnego, przyjmującego jako zasadę reżim ustawowej wspólności majątkowej, można skonstruować domniemanie, według którego określone rzeczy w transakcji dokonywanej przez jednego tylko z małżonków zostały nabyte z majątku dorobkowego w interesie (na rzecz) ustawowej majątkowej wspólności małżeńskiej. Orzecznictwo stoi zatem na słusznym stanowisku, że wszystkie przedmioty nabyte w okresie małżeństwa pozostającego w ustroju wspólności ustawowej, co do zasady, wchodzi do majątku wspólnego niezależnie od ich charakteru i sposobu nabycia, a więc niezależnie od tego, czy oboje lub jeden tylko małżonek je nabył oraz czy nabycie nastąpiło na nazwisko obojga małżonków lub tylko jednego z nich (zob. uchwałę SN z 7 marca 1969 r., III CZP 10/69, OSNCP 1970, nr 4, poz. 53).

Ustrój ustawowy (wspólności ustawowej małżeńskiej) jest zatem ustrojem preferowanym przez ustawodawcę i ma charakter powszechnego reżimu majątkowego. Ustrój ten służy bowiem realizacji podstawowych zasad prawa rodzinnego, w szczególności zasady równouprawnienia mężczyzny i kobiety oraz zasady ochrony małżeństwa i rodziny, przyczyniając się do umocnienia pozycji małżonka słabszego ekonomicznie oraz do stabilizacji sytuacji materialnej rodziny założonej przez małżonków. Aktualna regulacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ma na względzie realizację powyższych zasad w celu umożliwienia małżonkom jak najpełniejszego współdziałania w sferze majątkowej, a z drugiej strony zapewnienia każdemu z małżonków szerokiej samodzielności majątkowej (B. Kubica, P. Twardoch, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2021, komentarz do art. 31).

Ponieważ w małżeństwie, w którym obowiązuje ustrój wspólności ustawowej, wejście przedmiotów w skład majątku wspólnego stanowi zasadę, to przynależność nabytych składników majątkowych do majątków osobistych małżonków ma charakter wyjątkowy. O przynależności nabytego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego decyduje czas, w którym nabycie nastąpiło. Wyjątek przewiduje art. 33 k.r.o., określający, które składniki majątku wchodzi do majątku osobistego

każdego z małżonków (a w okresie obowiązywania ustawy z 1982 r. – do majątku odrębnego). Zaliczenie takiego przedmiotu do majątku osobistego wymaga jednak spełnienia dodatkowej przesłanki – wykazania, że nabycie nastąpiło w okolicznościach szczególnych (art. 33 k.r.o.). Nie należą zatem do majątku wspólnego przedmioty majątkowe, które każdy z małżonków nabył przed powstaniem wspólności (art. 33 pkt 1 k.r.o.) albo nabył je wprawdzie w czasie pozostawania we wspólności, ale ze źródeł szczególnych (art. 33 pkt 2-10 k.r.o.) i nie są to przedmioty zwykłego urządzenia domowego nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, służące do użytku obojga małżonków (art. 34 k.r.o.). Przynależność nabytych przedmiotów do majątku osobistego małżonka sprowadza się zatem do wyczerpująco wymienionych przypadków.

Określona powołanymi przepisami zależność w kwalifikowaniu określonych składników do majątku wspólnego i majątków osobistych małżonków musi mieć wpływ na interpretację przepisów regulujących m.in. zawieranie umów przez małżonków. Ocena okoliczności faktycznych i prawnych stanowiących podstawę zakwalifikowania nabytego przedmiotu do majątku wspólnego lub osobistego oznacza konieczność odniesienia się do reguł prawa cywilnego, skoro regułem tego prawa podporządkowany jest majątek osobisty małżonka. Jak wskazano powyżej, jedyna cecha łącząca umowę przekazania gospodarstwa rolnego z umową darowizny, tj. nieodpłatność, nie może decydować, że zachodzi wyjątek z art. 33 pkt 2 k.r.o. i nie jest wystarczająca do rozumowania *per analogiam*.

W związku z tym nabyte w wyniku przekazania gospodarstwo rolne podlegałyby zaliczeniu do majątku osobistego, gdyby skutek omawianej umowy przekazania mieścił się w katalogu zdarzeń, o których mowa w art. 33 k.r.o. Skoro jednak ten przepis stanowi wyjątek od zasady, to niewątpliwie podlega ścisłej interpretacji, w tym również co do zdarzeń wskazanych w jego punkcie 2, czyli także co do pojęcia „darowizny”. Tym samym nie sposób utożsamiać darowizny z bezpłatnym przekazaniem gospodarstwa rolnego na podstawie ustawy z 1982 r.

Należy dodać, że – jak była mowa powyżej – ustawa z 1982 r., która zastąpiła ustawę z 1977 r., powieliła rozwiązania prawne poprzedniej ustawy, a na tle ustawy z 1977 r. została podjęta powołana wcześniej uchwała 7 sędziów SN

z 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05, zgodnie z którą gospodarstwo rolne, przekazane na podstawie tej ustawy następcy pozostającemu w ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej, należy do majątku wspólnego. Nie ma aksjologicznych argumentów, aby na tle ustawy z 1982 r. wyrazić odmienny pogląd. Nie ma znaczenia, czy w czynności nabycia gospodarstwa rolnego uczestniczył jeden z małżonków, czy oboje, jeżeli łączył ich ustrój wspólności ustawowej małżeńskiej. Odwrócenie następstw uregulowań zawartych w art. 31 i 33 k.r.o. jest możliwe jedynie w wyniku zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej, z zachowaniem ustawowych ograniczeń (art. 49 § 1 k.r.o.). Nie dochodziło przy tym do ograniczenia woli przekazującego gospodarstwo rolne, gdyż zasady wynikające z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dotyczące wejścia określonego składnika majątkowego do majątku wspólnego lub osobistego, mają charakter uniwersalny. Z art. 49 ust. 1 ustawy z 1982 r., w pierwotnym brzmieniu, wynikało, że jeżeli przekazanie następowało na rzecz osoby pozostającej w związku małżeńskim, dotyczyło ono obojga małżonków. Był to wyjątek od możliwości przekazania gospodarstwa rolnego tylko jednemu następcy, a nie wyraz przyznania rolnikowi kompetencji do podjęcia decyzji, czy jego wolą jest przekazanie gospodarstwa jednemu, czy obu małżonkom. Dopiero od 1990 r. istnieje możliwość przekazania gospodarstwa rolnego na rzecz więcej niż jednej osób, nawet jeżeli nie są małżonkami.

Reasumując, w świetle powyższych rozważań należy uznać, że darowizna i umowa przekazania są dwiema różnymi instytucjami, niewywołującymi tożsamyh skutków prawnych. Wyłącznym celem darowizny jest dokonanie przysporzenia na rzecz obdarowanego, ale bez ekwiwalentu, przekazanie zaś gospodarstwa rolnego, pomimo że nieodpłatne, następuje z uwagi na inne (wskazane powyżej) cele. Istniejące pomiędzy nimi podobieństwo, sprowadzające się jedynie do nieodpłatności przysporzenia ze strony nabywcy, przy jednoczesnym występowaniu szeregu istotnych różnic, nie usprawiedliwia stosowania analogii w zakresie skutków takiego przysporzenia dla stosunków majątkowych małżeńskich nabywcy. Skoro umowa przekazania gospodarstwa rolnego zawarta na podstawie ustawy z 1982 r. przez jednego z małżonków nie podlega reżimowi określonymu w art. 33

pkt 2 k.r.o., to stanowi z mocy prawa źródło przysporzenia do majątku obojga małżonków pozostających w ustroju ustawowej wspólności majątkowej.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność

Izba Cywilna
Sądu Najwyższego

Agnieszka Kuca
starszy sekretarz sądowy